קרבן העדה על תלמוד ירושלמי מכות

רבי דוד פרנקל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קרבן העדה על תלמוד ירושלמי מכות

רבי דוד פרנקל

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קרבן-העדה-על-תלמוד-ירושלמי-מכות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 6
הלכה ג 9
הלכה ד 10
הלכה ה 12
הלכה ו 14
הלכה ז 14
הלכה ח 15
פרק ב 17
הלכה א 17
הלכה ב 18
הלכה ג 18
הלכה ד 18
הלכה ה 20
הלכה ו 22
הלכה ז 28

פרק א

הלכה א

כיצד העדים נעשים זוממין. תנא קאי אהא דסיים במתני' סוף סנהדרין שכל הזוממין מקדימין לאותה מיתה חוץ מזוממי בת כהן אין עושין בהן דין הזמה ממש שאין נהרגין במיתת הנדון אבל דמיא במקצת שבאו להרוג ונהרגין. ויש עוד זוממין אחרים שאין עונשין אותן כלל במה שזממו לעשות אלא עונש אחר דהיינו מלקות ארבעים וקאמר עדים שאין מקיימין בהן ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו כיצד הן נעשין זוממין:

מעידים אנו באיש פלוני. כהן:

שהוא בן גרושה. בפנינו נתגרשה אמו קודם שנוצר והרי הוא חלל:

אין אומרים. אם הוזמו והם כהנים יעשה זה בן גרושה לקיים בו כאשר זמם דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לזרעו ואם תעשהו חלל והוא כהן פסלת זרעו לעולם וכ"ת נפסול אותו לבדו ולא לזרעו בעינן כאשר זמם לעשות וליכא שהרי הוא זמם לפסול הנדון ואת זרעו:

בן חלוצה. והוא חלל מדרבנן:

אלא לוקה ארבעים. דאמר קרא והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע משום דהרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע בתמיה וכי כל היכא דהצדיקו הב"ד את הצדיק והרשיעו את הרשע איכא מלקות דקאמר קרא והצדיקו וגו' והיה אם בן כו' אלא על כרחך והצדיקו אעדים קאי וה"ק עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושינהו להנך רשעים והיה אם בן הכות הרשע אם אינך יכול לקיים ביה דין הזמה גמורה כגון עדי גרושה וגלות והפילו השופט והכהו:

אין אומרים יגלה זה. דכתיב ברוצח הוא ינוס הוא ולא זזממיו:

שגרש את אשתו. בפנינו ביום פלוני וזה אומר לא גרשתיה ואיני חייב לה כתובה ונמצאו זוממים:

והלא בין היום ובין למחר. כלומר מה ישלמו לו אם תאמר כל הכתובה הרי אפשר שימות או יגרשנה היום או למחר וסופו ליתן לה כתובה נמצא לא הפסידו כלום:

אומדים כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו. מספק שאם נתאלמנה או נתגרשה יטלנו לוקח ואם מתה יירשנה בעלה ויפסיד מעותיו שנתן וכך יתנו העדים להבעל:

גמ' ה"ג הכל היה בכלל כו' את שאת יכול לקיים בו ועשיתם לו כאשר זמם כו' אין את מקיים בו לא תענה ואת שאין את יכול לקיים בו ועשיתם לו כו' את מקיים בו לא תענה כו'. וה"פ הא דתנן במתני' עדים המעידים שהוא בן גרושה לוקין היינו משום לאו דלא

תענה וכ"ת א"כ כל הזוממים ילקו משום לא תענה לכך קאמר ריב"ח אע"ג דהבל היה בכלל לא תענה מ"מ גלי לן קרא ועשיתם ללמד במקום שאפשר לקיים ועשיתם אין את מקיים לא תענה כלומר אינו לוקה אבל היכא שאי אפשר לקיים הזמה ממש לוקה משם לא תענה:

ה"ג. את מקיים בו לא תענה ברעך לא כן א"ר אבהו בשם ר' ייחנן מזיד בחלב ושוגג בקרבן מתרין בו לוקה ומביא קרבן ר' בון בר חייה בשם רבי שמואל בר רב יצחק כדי רשעתו שני דברים מסורים לב"ד את תופש אחד מהן יצא דבר שמסור לשמים ריב"ל אמר ועשיתם לו ולא לזרעו כתיב ולא יחלל כו'. וה"פ ופריך ולמה אין מקיימין בעדים זוממים שתיהם מלקות משום לא תענה וכאשר זמם וכי לא א"ר יוחנן כן שעושין לעובר עברה אחת שני עונשין דאמר האוכל חלב במזיד שידע שהאוכל חלב עובר בלאו ושוגג בקרבן שלא ידע שהאוכלו חייב כרת במזיד וקרבן בשוגג מתרין בו ולוקה כדין כל חייבי לאוין ומביא קרבן דשגגת קרבן שמה שגגה ומשני ר' בון כו' כתיב והפילו השופט לפניו כו' כדי רשעתו ודרשינן דין המסור בידי אדם ממון ומלקות ששניהם בידי השופט לעשותם אז כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שני רשעיות אבל אם עונש אחד בידי אדם ואחד לשמים כגון מלקות וקרבן השופט מענשו עונש אחד ועינשו לשמים אינו נעשה ע"י השופט אלא ע"י עצמו וריב"ל לתרוצי מתני' קאתי לכך לוקין ואינן נעשין בני גרושה דכתיב ועשיתם לו ודרשינן ועשיתם העונש לו לבדו ולא יגיע העונש לזרעו ואם תעשהו חלל והוא כהן פסלת את זרעו לעולם וליכא למימר לפסלי לדידיה ולא לזרעו דהא בעינן כאשר זמם והוא זמם לפסול את הנידון ואת זרעו:

היא עצמה מניין. שהאלמנה מתחללת בביאתו מן התרומה ומן הכהונה וללקות כהן הדיוט הבא עליה אחריו משום חללה:

היא שעברה עבירה. דכתיב לא יקח להזהיר אשה על ידי האיש ביבמות פ' יש מותרות (דף ל"א):

ואינו מתחלל. דהא לא יחלל זרעו כתיב ולא את עצמו דתנן בבכורות פ"ז הנושא נשים בעבירה פסול עד שידור הנאה וכי נדר עובד עבודה:

שאינו מתחלל בכל מקום. אפי' בא על השפחה ועל הזונה תאמרו באשה שנפסלת בכל מקום שאם באו עליה כותי חלל נתין ממזר פסולה דכתיב ובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסל לה פסלה והואיל ונפסלת בשאר ביאות איסור תיפסל אף כאן:

ואם נפשך לומר. תשובה על עיקרא דדינא מהיכא קמיית היא עצמה מזרעו מה לזרעו שכ' יצירתו בעבירה משא"כ הא ותאמר שהיא כשרה:

לא יחל. הוה מצי למכתב וכתיב לא יחלל קרי ביה לא יחל ולא יחול אחת לזרעו ולא יחולל זה שהיה כשר ונתחלל וקאי עליה שהיתה כשרה ונתחללה:

המחלל לא נתחלל. כהן הנושא את הגרושה שמחלל את זרעו אין הוא עצמו מתחלל מן הכהונה:

האיך. עד זומם זה שרצה לחלל ולא חילל יתחלל:

ה"ג האיך זה מתחלל עדים שנזדממו וחזרו ונשתקרו רי"א שקר שקר ר"ל אמר רשע רשע כו'. וה"פ עדים שהעידו שפלוני מת ואלו הן יורשיו או שתטול אשתו כתובתה ונמצאו זוממין שאמרו העדים עמנו הייתם וחייבין ממון אח"כ בא אותו אדם שהעידו עליו שמת ונמצאו שקרנים וחייבין מלקות על לא תענה ברעך עד שקר רי"א פטורים מממון דהיכא דאיכא ממון ומלקות מילקי לקי ממון לא משלם כדאר"י פ' אלו נערות (הלכה א') וליכא למימר דליחייב בתרווייהו דילפינן שקר דכתיב במלקות לא תענה ברעך עד שקר משקר דכתיב בעדים זוממים עד שקר העד כו' ובמיתה איירי דכתיב בתר הכי ובערת הרע מקרבך מה שקר האמור במיתה מת ואינו משלם אף שקר האמור במלקות לוקה ואנו משלם ור' לעזר יליף רשע דכתיב במלקות והיה אם בן הכות הרשע מרשע דכתיב במיתה אשר הוא רשע למות דמלקות דומיא דמיתה וכדמסיק:

בר פדייה אמר כו'. טעמא דמתני' בא לפרושי למה לא מחיבין גלות לעדים המעידים באחד שחייב גלות וקאמר מדכתיב הוא ינוס האי היא קרא יתירא למעט זוממיו הוא דאתי שאינן גולין תחתיו אלא לוקין:

ואין משלמין כו'. לפרושי מתני' קאתי מעידין אנו כו' ולא נתן לה כתובתה חייבין לשלם ולא כל הכתובה שהרי בין היום למחר כו' הלכך אומדין ואינו משלם אלא טובת הנאת כתובתה וכדמסיק:

ה"ג כיצד אומד כמה כו' וירש הלה את כתובתה בכך הוא משלם:

הלכה ב

מתני' **שלא השם המחייבו מלקות**. לא המקרא המחייבו מלקות מחייבו תשלומין מלקות מלא תענה תשלומין מועשיתם לו כאשר זמם:

כל המשלם אינו לוקה. דכתיב כדי רשעתו על רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו על שתי רשעיות ובפירוש רבתה התורה עדים זוממין לתשלומין מכדי כתיב כאשר זמם יד ביד ל"ל אלא דבר הניתן מיד ליד ומאי ניהו ממון ש"מ דאינו לוקה דא"ב ה"ל שתי רשעיות:

וה"ג. כל המשלם בעדים זוממין אינו לוקה ואיכא נמי דלוקה בעדים זוממין במקום דליכא ממון כגון עידי בן גרושה וגלות ושאר כל חייבי מלקות ותשלומין ואינו משלם חוץ מחובל בחבירו:

משום לא תענה. אע"ג דלאו שאין בו מעשה הוא ואין לוקין על לאו שאין בו מעשה הכא דגלי לן קרא דלוקין עליו במקום דליכא לקיומי ביה כאשר זמם כדדרשינן מוהצדיקו כדלעיל בעדי בן גרושה א"כ ה"ה בכל העדות אע"ג שמקיימים בו כאשר זמם לקי נמי מלא תענה:

ומשום ועשיתם לו כאשר זמם. שאמרו לענשו מלקות הלכך סופג שמונים:

משלשין בממון. עדים זוממים שחייבים בתשלומים משלשין הממון לפי מספר העדים אם היו שלשה עדים והוזמו כל אחד משלם שליש הממון שרצו להפסידו:

ואין משלשין במכות. אין כל אחד מהעדים לוקה שליש מלקות אלא כל אחד. לוקה ארבעים דבעינן ועשיתם לו כאשר זמם וכל אחד מהם ביקש להלקות הנידון לבד מלקות שלם א"כ אף שיהיו נלקים בין שלשתם מלקות אחד לא נתקיים כאשר זמם שאין כאן מלקות באחד משא"כ ממון שמצטרף ויש כאן קבלת ממון כאשר זממו להוציא ממנו:

על מנת שלא לתובעו. תוך עשר שנים:

שביעית משמטתו. ולא אמרי' כיון דהשתא בשביעית לא קרינן ביה לא יגוש שלא הגיע זמן פרעון אף שמוט לא קרינן ביה אלא כיון דסוף דאתי לידי לא יגוש קרינא ביה שמוט והכי פירושא דקרא לא יגוש בזמנו את רעהו כי קרא שמטה קודם לכן:

הא תנינן. כלומר ותדע דהא תנינן שביעית פ' בתרא:

השוחט את הפרה. בהקפה להלוקחים וחילקה בר"ה של מוצאי שביעית אם היה החדש מעובר שהחדש אלול ל' יום למצא יום זה היה סוף שביעית משמט דשביעית משמטת בסוכה דכתיב מקץ ואם לא היה מעובר הויא לה ההלואת ר"ה של מוצאי שביעית ואינו משמט:

ומר. ואמר ר"ל מתני' דר' יהודה דאמר ברישא דהך הקפת החנות ראשון ראשון משמט אם לקח באמנה פעם ראשונה מן החנות וחזר ולקח שניה הראשונה שהיתה ראויה לשלם קודם שיקח השניה בהקפה ולא נתן נעשית מלוה ומשמטת ה"נ מעות הפרה היו ראויים לתובען בו ביום שאין דרך להקיף בשר בלא מעות וה"ל הלואה הלכך משמט:

וקשיא וראוי הוא לתובעו בר"ה. בתמיה הא בשעה שחילקה לא היה ראוי לתבוע מעות דהא היה ר"ה ואע"ג שבאו אח"כ עדים מן המנחה ולמעלה מ"מ היו נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש ולא היה ראוי לתבוע המעות בשנת השמיטה:

ומשני כיי דמר. מתני' כי הא דאמר ר' בא כו':
ה"ג מכיון כו'. וכיון שהאמינו כמי שהוא ראוי ליתן לו מעות. וה"פ מכיון שאינו ראוי לתובעו דהא ר"ה הוא לא ה"ל להאמינו ליתן לו בשר וכיון שהאמינו ונתן לו בשר ה"ל כמי שהוא ראוי ליתן לו מעות ואינה כשאר הקפות אלא הלואה היא הרי אע"ג שההלואה זו אינה ראייה לתבעה עד אחר השביעית אפ"ה משמטת כיון דמעיקרא ע"מ כן הלוהו תבעו אחר שביעית וקרינן ביה לא יגוש ה"נ הלוהו לעשר שנים שביעית משמטת כדרב:
ר' יוסי בי ר' בון כו'. פליג אהא דר' בא בר ממל דקאמר משמיה דרב המלוה לעשר שנים שביעית משמטתו ואיהו הוא דאמר בשם רב אין השביעית משמטתו:
והא תנינן. תניא נמי הכי במשנתינו:
ויש עשר שנים בלא שמיטה. בתמיה ואי אמרת שביעית משמטתו כולהו נמי בעי שלומי ליה אלא ודאי אין שביעית משמטתו וכר' יוסי:
ר"ה אמר. פליגי בה ר"נ ור' ש במאי איירי מתני' חד מוקי לה במלוה על המשכון וחד מוקי לה כשכתב פרוסבול על חוב זה ולדברי שניהם שביעית משמטתו כר' בא בשם רב לכך הוצרכו למוקמי מתני' במשכון או בפרוסבול:
תני שלשים יום. אינו חוב:
ופריך מהו שלשים יום לא אייתי. וכי נתבטל חובו בשביל כך:
שמואל אמר. הכי פירושא המלוה סתם אינו חוב לענין זה שאינו רשאי לתובעו תוך שלשים יום:
עאל. נכנס ר"י ואמר מנ"ל שהמלוה סתם אינו רשאי לתובעו תוך שלשים יום:
ומה ת"ל קרבה שנת השבע שנת השמיטה. כלומר תרתי ל"ל:
שלא תאמר. אם הלוהו סתם תוך אלול של שנה השביעית שאינו רשאי לתבעו תוך שביעית ולאחר שלשים יום כבר עבר עליו סוף שביעית והרי הוא בהשמט כספים ואבד חובו לפיכך צריך קרא למימר קרבה שנת השבע שנת השמיטה לומר לך כל חוב הראוי לתובעו בשנת השבע הוא בכל השמיטה אבל כל שאינו ראוי לתובעו בשנת השבע אינו בכלל השמיטה:
ופריך וכי לא כן אמר ר' בא כו'. הרי אע"פ שאינו ראוי לתבעו בשביעית משמטתו:
ותו אשכח. מצא ברייתא דר"י דמצריך האי קרא לדרשא אחרינא:
ה"ג ולאחר שש שנים הפקר כן השמטת כספים הוא ולא יגבני כו'. וה"פ סד"א כי היכא שהשמטת קרקעות היא מתחלת השנה אף השמטת כספים כן היא לפיכך כתיב שנת השבע שנת השמיטה לומר לך שאין כל השנה משמטת כספים אלא מקצתה דהיינו בסופה:

הלכה ג

עד שזוומו את עצמן. שיזומי אותן בעסקי גופן לא בעסקי ההורג וההרוג כדמפרש ואזיל ונפקא לן מקרא דכתיב והנה עד שקר העד עד שיהא השקר בגופן של עדים מדלא נאמר עדות שקר:

אין אלו זוממין. והיא עדות מוכחשת ונדחו דבריהם של אלו ואלו וכאלו אין שם עדות כל עיקר:

שהרי אתם הייתם עמנו כו'. ואין אנו יודעים אם זה הרג את זה ביום זה במקום פלוני כמו שאתם אומרים או לא הרגו הואיל והעדים שהזימום לא השגיחו על עצמה של עדות כלל אם אמת היה או שקר הרי אלו זוממין אבל אם אמרו ביום זה ובמקום זה היינו עמכם ועם אלו כל היום ולא היו דברים מעולם הואיל וההכחשה בעדות עצמה היה אינם זוממים ואצ"ל אם לא אמרו כלל עמנו הייתם אלא שאמרו ההורג וההרוג היו עמנו ולהד"מ שזו מוכחשת היא:

במקום פלוני. רחוק מאותו מקום שאתם אומרים יותר ממהלך יום:

ונהרגין. העדים הראשונים ע"פ האחרונים שהזימום אע"ג שהם תרי ותרי כיון שהאחרונים מעידים על גופן של העדים והן אינן נאמנים על עצמן לומר לא עשינו כך וכך והוי כאלו העידו עליהם שהרגו נפש אי שחיללו שבת שאינן נאמנים להכחישם:

באו. עדים אחרים והעידו על הנידון כעדים הראשונים ובאו אלו השנים שהזימו את הראשונים והזימו גם את האחרונים:

אפילו. היו מאה כתות שהעידו זו אחר זו בעדות אחת וכת אחת הזימה את כולן כולן יהרוגו:

איסטיטיס היא זו. הכת הזאת עדות סרה וסטיא היא שכך נטלו עצה ביניהם להזים את כל הבא להעיד בעדות זאת ל"א איסטטית היא זו וכי עדות זה יורה של איסטטית היא שצובעת כל הנוגעת בה:

אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד. אם קדמו והרגו אותה קודם שתבא כת השנייה אבל משבאה כת השנייה והזימו גם אותה אינה נהרגת שום אחת מהן דאמרינן איסטטית היא זו כת המזימין וכא דתנן אינה נהרגת כו' קאי אהא דקאמר הת"ק אפי' מאה כולם יהרוגו עלה אמר ר"י אי אפשר שיהרגו אלא הראשונה בלבד דהיינו כגון שקדמו והרגו אבל השנייה לעולם אינה נהרגת ואם לא קדמו והרגו אף הראשונה אינה נהרגת ל"א ר"י לדבריהם דרבנן קאמר איסטטית היא זו כת המזימים ואין להרוג המוזמים על פיהם אבל לדידי בלאו איסטטית נמי אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד שאני סובר לאחר

דאתימא לה כת הראשונה תו לא מקבלין סהדותא דכת שנייה דאתיא לאסהיד אבתרה ואי אסהדה ואתזמא לא קטלינן לה דלא קרינן בה ועשיתם לו דהא לא קטלינן אפומה:
גמ' **והוא שנהרג**. הא דאר"י אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד דוקא שנהרגה קודם שבאה כת השנייה אבל אם לא נהרגה עד שבאה כת השנייה אף הראשונה אינה נהרגת דהא חזינן דהמזימים איסטטית היא:
הדא כו'. והיינו דתנן אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד ואס"ד דה"ק ר"י אם אינה אלא כת אחת נהרגין אבל אי איכא טפי אין נהרגין מאי בלבד דקאמר:
רבי בון בר חייא. בעי לפני ר"ז לר' יהודה אם באו שני עדים והעידו על אחד שהרג את הנפש חמשה בחדש בלוד ובאו שנים אחרים והזימום ואמרו עמנו הייתה בחמשה בחדש בקיסרי ובאו שנים אחרים והזימים למזימים ואמרו עמנו הייתם בחמשה בחדש בציפורי מי אמרינן שההורג אונו נהרג שמא עדים הראשונים זוממין הם שהרי הזימום כת השנייה וגם העדים אינן נהרגים שהרי הזימו כת השלישית לכת השנייה או דלמא כי אמר ר"י אינה נהרגת אלא כת הראשונה היינו הראשונה או המוזמים או המזימים ולא אמרינן איסטטית היא זו אלא א"כ באו עיד כת רביעית והזמו לשלישית:
ה"ג. בחמשה בחודש בציפורי א"נ אפשר לקיים הגירסא קים להו שציפורי רחוק מקסרי יותר ממהלך חמשה ימים ומילתא אגב אורחא קמ"ל דלא חיישינן לגמלא פרחא:

הלכה ד

מתני' **עד שיגמר הדין**. של הנדון שיהרג על פיהן ואח"כ הוזמו:
שנאמר נפש תחת נפש. בעדים זוממים כתיב לא תחוס עינך נפש בנפש:
לעשות לאחיו. משמע שהרי עדיין אחיו קיים:
יכול משקיבלה עדותן. ובאה להם הזמה מיד קודם גמר דינו של נדון יהרוגו:
עד שיגמר הדין. דהשתא מתקיימת שפיר נפש תחת נפש דמשיגמר הדין מיקרי גברא בר קטלא ואם הרגו אדם פטור דגברא קטילא קטיל:
גמ' **הדא אמרה**. זאת אומרת קאי אמתני' דפ' מרובה דתנן התם גנב ע"פ שנים וטבח ומכר על פיהם ונמצאו זוממין משלמין את הכל וקאמר ר"ז מהך מתני' שמעינן שעד זומם אינו נפסל משעה שהעיד בב"ד אלא משעת עדותן של המזימים נפסלים דאי ס"ד למפרע הוא נפסל קשיא משנתינו דאף בשהוזמו תחלה על הטביחה איירי דאי בשהוזמו על הגניבה תחלה ה"ל עדותן על הטביחה עדות מוכחשת שאם אין גניבה אין טביחה ומכירה מ"מ אמאי משלמים על הטביחה הא כשהוזמו אח"כ על הגנבה איגלאי

מילתא למפרע כשהעידו על הטביחה פסולים היו אלא מכאן ולהבא נפסל וכשהעידו על הטביחה עדיין לא נפסלו עד שהוזמו אח"כ לכך משלמים את הכל:

ה"ג פתר לה שני התריות. ר"ז מפרש למתני' שהתרו בו שני פעמים אחת על הנבלה ואחת על הטביחה ולא העידו על שניהם בבת אחת ודייק שפיר כדכתיבנא אבל אי מוקמי' לה בבת [אחת] ליכא למידק מידי דאפי' נאמר למפרע הוא נפסל כיון שהעידו על שניהם בבת אחת אע"פ שנפסלו על מקצתה לאנפסלו על כולה:

ותני כן. ותניא נמי הכי:

אר"י כו'. רישא דברייתא היו שנים מעידין אותו שגנב והן מעידין אותו שטבח ומכר והוזמו על הגנבה עדות שבטלה מקצתה וטלה כולה הוזמו על הטביחה הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי שלשה אר"י בד"א בשתי עדיות דהיינו כת אחת כעין שתי עדיות כגון שאמרו שהיו שתי התריות אחת על הגנבה ואחת על הטביחה או שהעידו בזה אחר [זה] אבל בעדות אתת שאמרו שלא היה שם אלא התראה אחת על שניהם או שהעידו על שניהם כאחד והוזמו על הטביחה הן משלמין תשלומי שלשה והוא פטור דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ואי ס"ד למפרע הוא נפסל ל"ל טעמא דעדות שבטלה מקצתה כו' תיפוק ליה כיון דהוזמו על הטביחה בשעה שהעידו על הגנבה פסולים היו דהא העידו על שניהם כאחד א"כ אין כאן עדות אלא ודאי מכאן ולהבא הוא נפסל ולא נתבטל עדותן אלא מטעם עדות שבטלה מקצתה כו':

מהו עדות כו'. סתמא דש"ס קאמר מברייתא זו אין להוכיח מידי דאיכא לפרושי עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה היינו כשהוזם על מקצתה בטל למפרע כולה ל"א ה"ק כיון שהעידו תחלה על הגנבה לא נפסל למפרע משום הזמת טביחה דהא דנפסל למפרע היינו מה שהעיד אחר הטביחה מעשרה בניסן ואילך אבל מה שהעיד קודם הטביחה אע"פ שהעיד עמה הגנבה בבת אחת אינו נפסל למפרע אלא מטעם עדות שבטלה מקצתה:

אר' אבא בר ממל תיפתר כו'. ר' אבא פליג אר"ז ואמר מתני' יש לפרש שהעידו בבת אחת והוזמו ואפילו נאמר למפרע הוא נפסל כיון שהעידו על הטביחה תוך כדי דיבור של הגנבה והיו יכולין לחזור על עדות של הגנבה שהוזמו עליו לא נפסלו על הטביחה שבאותה שעה כשרים היו הרי דליכא למשמע ממתני' כלום אי מכאן ולהבא אי למפרע נפסל:

ותני כן. ותניא נמי הכי דלמפרע הוא נפסל:

היו הן כו'. תוספתא דב"ב פ"ב תניא החזיק בפני שנים שנה הראשונה בפני שנים שנה השניה בפני שנים שנה השלישית הרי אלו שלשה עדיות והן עדות אחת נמצאת כת הראשונה זוממת הרי בידו שתי שנים שנייה הרי בידו שנה אחת שלישית אין בידו כלום היו הן הראשונים והן האחרונים נמצאו זוממין בראשונה אין בידו כלים שנייה הרי בידו שנה אחת שלישית הרי בידו שתי שנים וה"פ כשהעידו שלשה כתות והוזמו כת הראשונה עדיין עדות כת השנייה והשלישית קיימת ולא אמרינן כיון שהן עדות אחת כדמסיק נאמר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה דלענין זה שלשה עדיות הן הוזמו גם כת השנייה אפ"ה עדות כת השלישית קיימת והא דתני הוזמו כת שלישית אין בידו כלום מיותר ולא נקט ליה אלא אגב סיפא. ואם העידו כת אחת על שלשה שנים והוזמו על שנה הראשונה בטלה כל העדות דכיון דלמפרע הוא נפסל כל מה שהעידו אח"כ בטל אבל אם הוזמו בעדות שנה שנייה עדותן של שנה הראשונה קיימת שבאותה שעה עדיין כשרים היו וכן אם הוזמו על שנה שלישית עדות שנה הראשונה והשנייה קיימת שמעינן מיהת למפרע הוא נפסל דאי מכאן ולהבא נפסל אפילו הוזמו על הראשונה עדות שנייה ושלישית קיימת:

ופריך והיכי דמי כו'. מנ"ל להוכיח מהך ברייתא דלמפרע נפסל דלמא איירי בשהעידו על השלשה שנים בבת אחת הלכך כשהוזמו על הראשונה בטלו כולם אפילו למ"ד מכאן ולהבא נפסל דה"ל כעדות אחת דקיי"ל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וליכא למשמע ממנה כלום:

ומשני לא אתיא כו'. אי אפשר לפרש ברייתא זו אלא בעדות הרבה כלומר שהעידו על כל שנה בפני עצמה ולא בבת אחת דאי בבת אחת קשיא סיפא כשהוזמו בשנייה או בשלישית עדותן בראשונה קיימת אמאי כיון שנתבטל מקצת העדות כל העדות בטל וכיון שכן על כרחך לומר למפרע נפסל וכדכתיבנא:

אר"ז הדא אמרה. זאת אומרת ברייתא זו מכאן ולהבא נפסל קסבר ר"ז למ"ד למפרע נפסל כל מה שהעיד באותו עדות ה"ל עדות בפסול א"כ לפלוג ולתני בדידיה בכת אחת בין העידו בבת אחת להעידו שלשה עדיות אלא ודאי מכאן ולהבא נפסל ובבת אחת איירי ולא נתבטל אלא מה שהעידו אז אחר שהעידו העדות שהוזמו בו אבל מה שהעידו לפניו אע"פ שהיה בבת אחת אפילו הכי עדותן קיימת:

הלכה ה

להקיש שלשה לשנים. איפכא ה"ל למיתני להקיש שנים לשלשה אלא בר"ש ובר"ע נקט הכא לכך תנא בכולהון בשוה:

מה שלשה מזימים את השנים. דהא רובא נינהו:
ומנין אפי' מאה. שנים מזימין אפי' מאה שהעידו יחד:
ת"ל עדים. כלומר אפילו מאה אין להם אלא דין שני עדים:
מה שנים אינן נהרגין עד שיזומו שניהם. דכתיב הנה עד שקר העד ואמר מר כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרט כך הכתוב אחד:
עד שיהיו שלשתן זוממים. והוא שהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חבירו אבל אם העידו שנים ואחר זמן העידו אחרים הרי הן שתי כתות לכל דבר:
לא בא הכתוב כו'. לא הוצרך ללמדנו זאת דממילא ידעינן ששנים מזימין את השלשה שהרי השנים כגזרים לכל עדיות וממילא ידעינן שאין זוממין עד שיזומו כולם שהרי כולם כאחד נעשו עדים וקרא כתיב והנה עד שקר העד ולא בא אלא להחמיר עליו שלא תאמר הואיל ובלא הוא היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין הזמה לימדך הכתוב שאף הוא ממקיימי דבר:
על אחת כמה וכמה כו'. שמצינו מדה טובה מרובה ממדת פירענות במדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים ובמדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים:
בד"א בדיני נפשות. דכתיב והצילו העדה ומהדרינן אזכותא דמצוה לבטל העדות בקל כדי להציל הנפש:
אחד דיני ממונות. נמי עדותן בטלה:
בזמן שהתרו בהן. בד"נ איירי כלומר כי אמרינן דבטלה זהו בזמן שהקרוב או הפסול נשתתף מתחלה להיות מן המתרין בעובר עבירה אבל אם לא התרו בהן ולא כיון להיות עד בדבר לא בטלה עדות האחרים בשביל ראייתו של זה:
מה יעשו שני אחין שראו. עם שלישי מן השוק באחד שהרג את הנפש:
יאמר דיני ממונות. דתרי זימני כתיב ע"פ שני עדים או שלשה עדים חדא בדיני נפשות וחדא בדיני ממונות ופריך לכתוב בד"מ לחוד ולא לכתוב דיני נפשות ואמר צריכא שאילו נאמר ד"מ ולא ד"נ סד"א ד"א הקלים הוא דשנים מזימין את השלשה אבל ד"נ החמורים לא ילפינן מינייהו אלא שלשה מזימין את השנים אבל שנים המעוטין אינן מזימין את השלשה אלא מכחישים וניצולין כולן לכך איצטריך למכתב ע"פ שנים כו' גבי ד"נ:
או אלו נאמר. ואם נאמר לכתוב ד"נ ונילף ד"מ מינייהו ול"ל דכתיב ד"מ שא"כ סד"א דוקא ד"נ החמורים הדין כך שהחמירה התורה בד"נ על העדות שלא יעידו שקר והאמינה

להמזימים אבל בדיני ממונות כשהזימו זה את זה הרי זה כשני כתי עדות המכחישים זה את זה ועדות שניהם בטל לכך איצטריך למכתב גם בדיני ממונות:
ה"ג דיני נפשות החמורים אין שנים כו':

הלכה ו

מתני' **ואחד מתרה בו באמצע**. המתרה מצטרף עם הכת של עדים שהוא רואה אותם והם רואם אותו בשעת התראה:
בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו. כלומר תרתי בעינן שכולן רואין את המתרה ומקצת העדות רואין זה את זה אז אף אותן שאין רואין זה את זה מצטרפין עמהן והן עדות אחת אבל בחד מינייהו לא הוו עדות אחת לישנא אחרינא בחד מינייהו סגי אם כל העדים רואין את המתרה או שמקצתן רואין אלו את אלו ה"ל כולן עדות אחת:
הרי אלו עדות אחת. אם לא הוזמו כולן או שנמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה:
לפיכך. אם לא היו שתי הכתות רואים את המתרה או שאין מקצתן רואין אלו את אלו:
הוא והן נהרגין. הוא נהרג דאכתי איכא כת אחת שלא הוזמה והניזומים נהרגין שהרי הוזמו והשנייה אם הוזמה אחר שנהרג הרוצח פטורה דקיי"ל הרגו אינן נהרגין:

הלכה ז

שנאמר ע"פ שנים עדים. כלומר שיהא הדבר כולו שהוא העדות וההתראה קם ע"פ שנים עדים:
שלא תהא הסנהדרין שומעת מפי התורגמן. צריך שיהו הדיינים מכירים בלשון העדים ולא יצטרכו להעמיד מליץ בינותם דחיישינן שמא יחליף המתורגמן בלשון העדות ועוד כשישמעי הם מפי העדים יתכן להם לחקור איתם יותר:
גמ' **חמי**. ראה איך תנינן במתני' היו שנים כ' דוקא אם היו כל כת וכת לא יותר משנים הוא דמהני מה שמקצתן רואין אלו את אלו דהא אין עדות פחות משנים לכך אחד הרואה גורר השני אבל אם היו כל כת שלשה או יותר אינו כן אין הרואים גוררים האחרים שלא ראו עמהם:
ה"ג תנינן שלשה שלשה דתנינן היא כו'. וה"פ אר"י תנינן במתני' שאפילו הן שלשה שלשה אם מקצתן רואין מצטרפין דתנן כאן במתני' הוזמו אחת מהן הוא והן נהרגין והשנייה פטורה דמשנה יתירא היא דהא לא תנן כן בכל מסכת סנהדרין א"ו ללמד מה כשכל כת בפני עצמה והוזמו אחת מהן אפי' הן שלשה נהרגין ה"ה כשמצטרפין איירי נמי כשהן שלשה:
בשתי כיתי עדים. זוממים ומזימים:

לא יקום עד חמס באיש. היינו עד זומם המעיד באדם עדות שקר:
לענות בו סרה. קאי על המזימים וכתיב בו ללמד שתהיה ההזמה בו שאומרים עמנו הייתם ולא בעדותו שאם העידו לבטל עצמה של עדות לאו כלום הוא כדתנן לעיל אין העדים נמשים זוממין עד שיזומו את עצמן:
מהו שיהו צריכין התראה. מי אמרינן מדכתיב לענות ולא כתיב להעיד משמע דבעי התראה שיש בה ענייה שהרי צריך שיאמר המותרה על מנת כן אני עושה אבל שתק לא הוי התראה אי נמי מ כתיב בו קדריש דמשמע שיענה בו והיינו התראה או דלמא לענות אורחיה דקרא הוא ובו איצטריך ולא בעדותו וכדתני ר"ה ואין צריכין התראה דכתיב כאשר זמם והם חשבו להרגו בלא התראה:
אינן צריכין התראה. דא"כ אפי' מעדות אמת פרשי ולא מסהדי שיאמרו הואיל ואנו חשודים בעיניכם מה לנו ולצרה הזאת:
לא חיישון לון. ר' אבהו פליג עלר' לעזר וסובר עדים זוממין צריכין התראה שאין העדים חוששין לכך כיון שיודעים שהאמת אתם אינן עוברים על לא יגיד בשביל חששא זו:
אמר ר' יעקב בר דסי. כר' לעזר שא"צ התראה שהכשרים אף שאין כובשים עדותם בשביל חשש זה ישנו נבלים רבים שמונעים עצמם כגון הנך הרואים חבריהם יוצאים ליהרג ואין אומרים דבר אף שאפשר כשיתאמצו לדבר טוב יצילו אותו מפני חשש סכנת עצמם שותקים ואין עונים דבר:

הלכה ח

מתני' **לפני אותו ב"ד**. שנתחייב בו אבל לפני ב"ד אחר סותרין ודוקא בב"ד שבח"ל אבל בב"ד שבא"י אין ב"ד אחר סותרין דינו כדתנן בסיפא כל מקום שיעמדו שנים כו' ה"ז יהרג:
ופלוני ופלוני עדיו. דדלמא יש להזימם או להכחישם:
גמ' כתב כל נכסיו לשני בני אדם כאחת. כתב בשטר כל נכסי נתונים לראובן ושמעון והחתום עדים ואלו עדים כשרים לאחד ממקבלי המתנה וקרובים להשני:
איתפלגון. פליגי בה ר"י ורשב"ל:
מאחר שהן פסולין לזה פסולין לזה. דלא פלגינן דיבורא ובטלה עדותו אף לגבי זה שהן כשרים לו ומתנה שבטלה מקצתה בטלה כולה:
וחרנא. ואחרינא אמר כשרים לזה שהן רחוקים ממנו ומתנתו של זה קיימת ואותו שפסולים לו מתנתו בטילה:

ר' מנא לא מפרש. פלוגתייהו דר"י ורשב"ל מאן אמר הכי ומאן אמר הכי ור' אבין מפרש ר"י פוסל כל המתנה ור"ל מכשיר אותה לגבי זה שהן רחוקים ממנו:

מתני'. משנתינו מסייע לר"י דקסבר טעמא דר"י משום עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וכי היכא דאמרינן במתני' בעדות ע"פ קרוב או פסול שבהם פוסל גם עדות הכשרים הואיל ומקצתה בטל ה"נ עדות שבשטר שבטלה מקצתה בטלה כולה:

יאות אר"ל. שפיר אמר ר"ל דמייתי סייעתא לר"י ממתני' ה"ג נעשה כעדות אחת באיש אחד. וה"פ זה הכותב כל נכסיו לשני בני אדם בשטר אחד כיון דנכסים אינן מוחלקים ה"ל כחד גופא וכיון דבחד שטרא הוא ה"ז עדות אחת נמצא שזה כמעידים באיש אחד והעדות אחת ובכה"ג ודאי אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה:

נעשה כשתי כיתי עדים. אף שהוא שטר אחד מ"מ כיון שהעדות היא בשני גופים ה"ל כשני כיתי עדים המעידים לשני בני אדם וכאלו העידו לכל אחד ממקבלי המתנה בפני עצמו דודאי לא נפסל עדות שכשרים לו בשביל העדות שהן פסולים לו ולא דמיא כלל למתני' שכלם העידו בעדות אחת לאיש אחד ובכה"ג ודאי אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה:

מתני' **סנהדרין**. הסמוכים בארץ יש להן רשות לדון דיני קנסות ודיני נפשות בין בארץ בין בח"ל כל זמן שיש ב"ד הגדול בלשכת הגזית שנאמר לבלתי שמוע אל הכהן או אל השופט בזמן שיש כהן מקריב ע"ג המזבח יש שופט שדן דיני נפשות בזמן שאין כהן אין שופט אע"ג דהאי קרא בזקן ממרא כתיב ילפינן מיניה שאר חייבי מיתות באם אינו ענין לזקן ממרא דכבר כתיב וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם תנהו ענין לכל חייבי מיתות:

סנהדרון ההורגת אחת בשבוע. אחת לשבע שנים:

נקראת חבלנית. שצריך שיהיו מתונים בדין ויחזירו בדיני נפשות לזכות:

לא נהרג אדם מעולם. שיבדקו העדים בדבר שלא ידעו להשיב אם רוצח הוא מה ראיתם טרפה הרג או שלם הרג ואת"ל שלם הרג דלמא במקום סייף נקב היה ואם מגלה עריות הוא ראיתם כמכחול בשפופרת:

אף הן מרבין שופכי דמים. מתוך כך אין מכלין את הרשעים ומרבים לשפוך דמים:

גמ' **בכל מושבותיכם**. למדנו לסנהדרין בארץ ובח"ל:

ומה ת"ל כו' בכל שעריך. דמשמע דוקא בערי ארץ ישראל הוא דיושבים דיינים אבל לא בח"ל:

אלא. ה"ק קרא בערי ארץ ישראל מושיבין בכל עיר ועיר אבל בח"ל אין מושיבין אלא בכל מלכות אחת:
מצוה לכל שבט שיהא דן את שבטו. ולא ילכו בני שבט זה לב"ד של שבט אחר:
ממיתין אותו מיד. ואין מעיינין בדינו ואין סותרין אותו:
אלא דנין בתחלה. ואם מצאו לו זכות פוטרין אותו ואם לאו ממיתין אותו אבל אין סומכין על דין של ב"ד שבחוצה לארץ:
הדרן עלך פרק כיצד

פרק ב

הלכה א

מתני' **היה מעגל במעגילה**. אבן חלקה עגולה שמעגלין אותה על גבי הסיד או על הטיט שבעלייה להשוות הסדקים:
היה משלשל בחבית. מלמעלה למטה:
היה יורד בסולם. נקט התנא תחלה מעגל וקאמר לא זו מעגל דה"ל לה זה חייב גלות אלא אף זו משלשל דודאי נזהר שלא לשבר חביתו אפ"ה חייב ולא זו משלשל אלא אף יורד בסולם דמיזדהר טפי שלא יפול הוא בעצמו נמי חייב גלות:
אבל אם היה מושך במעגילה. ממטה למעלה:
כל שבדרך ירידתו גולה. דכתיב ויפול עליו עד שיהא דרך נפילה והטעם שקרוב הדבר שבשגגה נעשה שטבע הכבד לירד למטה במהרה ודרך עלייה אין רגילות ליפול וקרוב הדבר שהוא מזיד לכך אינו גולה ואם ימצאנו גואל הדם רשאי להרגו וכל דנקט התנא לאתויי אפילו ירידה שהיא לצורך עלייה מיקרי ירידה:
גמ' **עד שיפול כל החבל**. אבל נפסק החבל ונפל החבית אנוס הוא ואינו גולה:
עד שיתיר את כל המחלצין. אבל אם נשמט מקצתו אנוס הוא:
מחלצין. הוא כמו המעגילה ועשוי הוא מברזל כמין כף רחבה ולה בית יד וחבירו במתני' סוף פ"ק דמ"ק:
ה"ג מאי דמר ר"י בפסיקת החבל מה דמר ר"ש בשמיטת המחלצין. וה"פ ר"י ור"ש לא פליגי אלא מר אמר מילתיה בחבל ומר אמר מילתיה במחלצין וטעם שניהם אחד הוא משום אונס וכדפירשתי:
והטיחה לו. ורצצה ראשו בדרך עלייתו דהיינו מאחוריו מי אמרינן כיון דדרך עלייה היא אינו גולה כדתנן בסיפא או דלמא כיון דעלייה זו צורך ירידה היא חייב:
היא עלייה היא ירידה. כלומר עלייה לצורך ירידה וירידה ממש אחת היא וגולה:

והושיט התינוק את ידו. לתחת ורצצה דרך עלייה מהו שיהא חייב או דלמא אנוס הוא וכי היכי דפטור מגלות פטור נמי מנזיקין:
אטרחת בה. אתה מטריחני בשאלתך כבר אמרתי לך עלייה לצורך ירידה הוי ירידה:

הלכה ב

מתני' **נשמט הברזל מקתו**. מבית יד שהוא תקוע בו:
ר' אומר אינו גולה כו'. בגמרא מפרש טעמייהו:
מן העץ המתבקע. יצא קיסם וניתז למרחוק והרג:
גמ' ה"ג מ"ט דרבנן נאמר כאן נשילה ונאמר להלן כי ישל כו' מ"ט דר' נאמר כאן נשילה ונאמר להלן ונשל כו'. וה"פ רבנן ילפי ונשל הברזל מן העץ מכי ישל זיתך והאי כי ישל כי יישר הוא שיפיל הזיתים ממקום קביעותם ה"נ שיפיל הברזל ממקום קביעתו והיינו מקתו ורבי יליף מונשל את הגוים וגו' שהכוונה שיכה הגוים האלה ה"נ שהברזל יכה את העץ המתבקע וימצא חבירו וימיתנו אבל אם נשמט הברזל מן העץ אינו גולה:

הלכה ג

מתני' **זרק את האבן כו'**. בגמ' מפרש:
ר' אליעור בן יעקב אומד כו'. בגמ מפרש:
גמ' **ומצא**. בהורג בשגגה כתיב ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו ביער ודרש רבי אליעזר בן יעקב שיהא מצוי בשעה שהברזל נותז להרגו שאז עיקר גרמא דיליה פרט לזה בשעה שנתז הברזל לא היה מצוי במקום שראוי ליהרג וה"ל כמי שאינו נהרג על ידו:
ויש לו רשות כו'. את"ק פריך זורק לרה"ר אמאי גולה הא קרוב למזיד הוא שזורק למקום שאין לו רשות לזרוק:
תיפתר. תפרש למתני' כגון שהיה כותלו נוטה ליפול ויש לו רשות לפנותו לרה"ר ולאי בזורקו לרה"ר ממש הוא דמ"מ קרוב למזיד הוא שהיה לו ליזהר שדרך בני אדם להיות ברה"ר אלא במפנה לאשפה ברה"ר העשויה להפנות בה בלילה ואינה עשויה להפנות בה ביום אלא זימנין מיקרי ויתיב בה לכך גולה דלאו פושע הוא גם לאו אנוס גמור הוא:

הלכה ד

מתני' **אם יש רשות לניזק**. שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס:
מת חטבת עצים רשות. דאין לך חטיבת חובה אם מצא חטוב אף העושה דבר רשות גולה יצא אב המכה את בנו להטותו לטוב והרב את תלמידו ושליח ב"ד המלקה את המחוייב מלקות דמצוה קעבדו ואם מת תחת ידן אינן גולה:

גמ' **טבח שהיה מקצב**. שדרכו להגביה ידו בקופיץ מלאחוריו ומחזירו לפניו כדי להכות על הבשר בכח והכה חבירו בין בהגבהתו למעלה בין בהשפלתו למטה גולה דכולן צורך ירידה הן:

ואתיא כי האי דאר"ה טבח שהיה מקצב והכה לפניו. בחזירתו בדרך ירידתו גולה שזו ודאי ירידה היא אבל אם הכה בהגבהתו לפניו אינו גולה שזו היא עלייה לאחריו בדרך עלייתו בחזרה גולה שעלייה זו צורך ירידה היא אבל אם הכה בירידה מאחריו אינו גולה:

אר"י כל. דבר ודבר לפי ענינו הוא נידון כיצד ישב על המיטה ביום והיה תינוק בתוכו והרגו בישיבתו גולה שזה שוגג הוא שלא היה לו לעיין בו שאין דרך ליתן תינוק לתוך המיטה ביום ישב ע"ג המיטה בלילה והרג התינוק כיון שדרך ליתן תינוק תוך המיטה בלילה ה"ל פושע ואינו גולה:

ישב לו ע"ג עריסה. שמניחין בה התיניק ביום והרגו בישיבתו אינו גולה שזה פושע הוא אבל ישב עליו בלילה כיון שאין דרך להניח בעריסה בלילה ה"ל שוגג וגולה:

חייב. בארבע דברים נזק צער ריפוי שבת אבל בושת לא דאינו חייב על הבושת עד שיתכוין:

שאינו כיער. יער זה לרשותו נכנס וזה לרשותו נכנס וזה לרשות חבירו נכנס:

ה"ג תני ר' חייא פטור. מארבע דברים אם הזיקו:

ה"ג ולא פליגין מה דמר ריב"ח בשראו אותו ומה דתני ר"ח בשלא ראו אותו וכ"ה בב"ק. וה"פ סתמא דש"ס קאמר ר' יוסי ור"ח לא פליגי אלא מה דאמר ר"י דחייב בשראהו וה"ל פושע לכך חייב ומה דתני ר"ח פטור היינו שלא ראהו ולא הוי פושע:

ופריך אם כשלא ראו אותו. אף דנאמר דאיירי בשלא ראו אותו אמאי פטר ר"ח כיון שרשאין פועלין לתבוע שכרן מבעל הבית ה"ל כמאן דאמר בעל הבית להפועל היכנס וה"ל נכנס ברשות וחייב בעל הבית בהיזיקו:

ומשני תני ר"ח. אף בזו פטור דקסבר כיון שא"ל היכנס צריך הניזק לשמור את עצמו דלא קיבל על עצמו שמירתו וס"ל כרבי דאמר לעולם אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור:

ואית דבעי מימר. איכא דאמרי דלא כר"ח אלא כיון שא"ל היכנס ה"ל כחצר השותפין וחייב אחד בנזקי חבירו וכדאמר ר' יוחנן:

קונין זה מזה. אפילו לא זיכה המוכר כליו להלוקח ולא משך הפירות קונה דכליו של לוקח קנין שהרי יש לו רשות להביא כליו בחצר:

וממחין זה ע"י זה. בכל תשמישין הקבועין בחצר כמו העמדת תנור וכיריים ודדמיין להו שממעטין אויר החצר:

וחייבין זה בנזקי זה. אם הזיק זה את זה או שורו של זה לשורו של זה משום דה"ל כשומרי שכר זה לזה:

ופריך לא כן אמר רב. אמתני' דהמניח את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור ואם הוזק בה בעל החבית חייב בנזקו דקשיא אמאי פטור איבעי ליה לעיוני ומיזיל ואמר רב בממלא כל רה"ר חבית א"כ למה השותף חייב בנזקי חבירו איבעי ליה לעיוני וכי איירי שמילא כל החצר דוקא בתמיה:

ומשני אמרי כיון שדרכו של כל שותף לילך ככל החצר. ה"ל כממלא כל החצר שהוא הולך בכל החצר כבשלו ואין לאדם לעיין בשלו:

הלכה ה

מתני' האב שהרג לבנו בשוגג גולה על ידו בשלא הכהו ללמדו תורה א מוסר או אומנות:

הכל גולים ע"י ישראל. אפילו עבד או כותי:

. חוץ מע"י גר ותושב. אם הרג ישראל בשוגג אינו גולה אלא נהרג על ידו:

וגר תושב אינו גולה אלא ע"י גר תושב. אבל על ידו גולה דכתיב ולבני ישראל ולגר תושב תהיינה שש הערים:

גמ' **כלפי שנאמר גואל הדם הוא ימית את הרוצח**. גואל הדם משמע כל שהוא קרובו של הנרצח ימית את הרוצח וכתיב הוא משמע מיעוטא הא כיצד הוא אתי למעוטי אב שהרג את בנו אין בנו השני נעשה גואל הדם להמית את אביו שאין גואל הדם קרוב מה אב וכתיב גואל הדם ללמד את נעשה גואל הדם לאחיו אע"פ שקורבת שניהם שוה:

בן השני. כלומר מדכתיב גואל הדם מרבינן בן בנו נעשה גואל הדם להמית את אבי אביו ומדכתיב הוא ממעטינן שאין האח נעשה גואל הדם להמית את אחיו וכ"ש שאינו נעשה גואל הדם להמית את אביו:

ומנין אפי' אמר. גואל הדם שאינו יכול לעמוד נגד הרוצח ולראותו מפני שנאתו שחובה הוא עליו להרגו:

ת"ל בפגעו בו הוא ימיתנו. דמיותר דהא כבר כתיב ימית את הרוצח אלא ללמד שחובה הוא על גואל הדם להמית הרוצח:

מתני' **הסומא אינו גולה כו'**. בגמרא מפרש טעמייהו:

השונא נהרג. כל שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת איבה:

מפני שהוא כמועד. כמותרה עליו ועובר עליו דודאי לדעת הרגו ולא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד:

ויש שונא שאינו גולה. ואינו נהרג:

כל. הריגה שיכולין לומר עליה שלדעת היתה אינו גולה לפי שחשוד הוא על כך:

שלא לדעת הרג. בודאי ואין אדם יכול לומר עליה לדעת הרג אינו גולה:

גמ' **דר"י פוטרו**. לסומא מכל מצות האמורות בתורה שנאמר ואלה המצות והחקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים וסומא אינו במשפטים דכתיב ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם כל שישנו במכה וגואל הדם ישנו במשפטים וכל שאינו במכה וגואל הדם אינו במשפטים וסומא אינו במכה דכתיב וקצותה את כפה לא תחוס עינך וכתיב בעדים זוממין לא תחוס עינך עליו לגז"ש מה עדים זוממים אי אפשר בסומין דאם לא ראה איך יעיד אף עונשים סומא לא ואינו בגואל הדם דאינו גולה כדמסיק:

ה"**ג תנינן תמן**. מגילה פרק הקורא עומד:

כל שלא ראה מאורות מימיו. ולא נהנה מהם לעולם:

הא ראה. מאורות מימיו פורס אע"ג דעכשיו הוא סומא ש"מ דסומא חייב בכל המצות דאל"כ איך יוציא אחרים ידי חובתו:

ושניהן. אמשנתינו קאי ומפרש לה ר"מ ור"י מקרא אחד דרשו:

בלא ראות. משמע שרואה במקום אחר וכאן לא ראה:

לרבות את הסומא. דכתיב בבלי דעת למעט את הסומא אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות:

פרט לסומא. ובלי דעת איצטרך פרט למתכוין להרוג את האדם כו':

ה"**ג מחלפא שיטתיה דר"י**. קשיא דר"י אדר"י התם בגלות אמר פרט לסומא שאינו גולה א"כ פטור נמי מכל מצות שבתורה שאינו במשפטים וכדפרישית בסמוך והכא אמר אם ראה מאורות מימיו פורס את שמע ש"מ שחייב במצות:

כך אנו אומרים. הא דתנן במתני' כל שלא ראה מאורות מימיו לאו בסומא איירי אלא במי שישב בבית אפל מיום שנולד ועד עכשיו:

ה"**ג ברם הכא בלא ראות פרט לסומא**. וה"פ אבל כאן גבי גלות ממעטינן סומא מבלא ראות שהרי גם במקום אחר אינו רואה והיושב בבית אפל גולה:

מה מקיימין רבנן בלא ראות. כלומר רבנן דלא דרשי מיעוט אחר מיעוט לרבות וס"ל כר"מ סומא אינו גולה בלא ראות ל"ל:

להביא את המכה בלילה. שרואה הוא כשהנר דלוק:

הלכה ו

מתני' **להיכן גולין לערי מקלט**. וארבעים ושתים עיר של לוים נמי כולן קולטות שנאמר ועליהן תתנו ארבעים ושתים עיר אלא שאלו שש ערי מקלט בין נכנס שם רוצח לדעת שתקלטנו ובין נכנס שלא לדעת קולטות ושנים וארבעים עיר לדעת קולטות שלא לדעת אינן קולטות ואם הרגו גואל הדם לשם פטור:

לא היו שלש שכעבר הירדן קולטות. ומפני מה הבדילה משה אמר מצוה שבאה לידי אקיימנה:

מתני' **ומכוונת להם דרכים מזו לזו**. שהיו עושים הדרכים שיהו מכוונים לערי המקלט:

ומוסרין להן. כשמשיבין אותן מב"ד לערי המקלט:

וידברו אליו. מדברים לגואל הדם אל תנהג בו מנהג של שופכי דמים בשגגה בא מעשה זה לידו:

אף הוא מדבר ע"י עצמו. אין ת"ח נזקקין לדבר לגואל הדם עבורו אלא הוא טוען טענת עצמו:

מתני' **בתחלה**. כלומר תחלת משפט כל הרוצחים ואפילו מזידין בורחין לערי המקלט וכשהן שם אין גואל הדם רשאי ליגע בהן עד עמדם למשפט ויליף ליה מדכתיב וכי יהיה לאיש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת הוא ינוס אל אחת הערים האל משמע אם הורגו בכוונה ינוס וכתיב בתריה ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם ונתנו ביד גואל הדם ומת אלא ודאי כדאמרן:

מי שנתחייב מיתה הרגו. שנאמר ושלחו זקני עירו כו' ומת:

מי שלא נתחייב מיתה פטרוהו. שנאמר והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם:

אחד. כהן המשוח בשמן המשחה והם הכהנים גדולים שהיו עד יאשיה:

ואחד המרובה בגדים. והם הנהנים גדולים ששימשו לאחר שנגנזה צלוחית של שמן המשחה ולא נתחנכו לכהנים גדולים אלא שעובד בשמנה בגדים:

ואחד שעבר ממשיחתו. שאירע פסול לכה"ג ביה"כ ושימש אחר תחתיו וכשנתרפא כהן הגדול חוזר לעבודתו וזה עובר ממשיחותו במיתת כל אחד מאלו הוא חוזר אע"פ שהאחר חי דשלש פעמים כתיב כהן הגדול בפרשה:

משוח מלחמה. כהן המשוח לומר במלחמה צרכי המלחמה אל ירך לבבם וכל האמור בעניין:

מחזיר את הרוצח. דכתיב קרא אחרינא לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן ורבנן כיון דלא כתיב בהך קרא הכהן הגדול לא דרשי ליה אלא בחד מהנך:

מתני' **נגמר דינו**. לגלות ומת כה"ג ה"ז אינו גולה דכיון שכבר נתחייב גלות מיתת כה"ג מכפרת דמה מי שגלה כבר יוצא מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה אבל אם לא נאמר דינו אין המיתה מכפרת דאין כפרה למי שלא נתחייב עדיין:

חוזר במיתתו של שני. דכתיב וישב בה עד מות כה"ג אשר משח בימיו וכי הוא מושחו אלא זה שנמשח בעת שנתחייב גלות דה"ל לבקש רחמים שיצא דינו לזכות:

נגמר דינו בלא כה"ג. שלא היה כה"ג בעולם:

ההורג כה"ג וכה"ג שהרג. ולא היה שם כה"ג אחר הרי אלו גולין ואין יוצאין משם לעולם ואם יצא התיר עצמו למיתה:

לא לעדות מצוה. כגון לעדות החדש:

כיואב בן צרויה. שכל ישראל צריכים לתשועתו:

כך חתומה קולט. שנאמר ואם יצא יצא הרוצח את גבול עיר מקלטו וגו' ומתרגמינן ית תחום קרית שיזבותיה:

מצוה ביד גואל הדם. דכתיב ורצח גואל הדם ולא כתיב ואם רצח:

רשות ביד גואל הדם. דמי כתיב ירצח:

וכל אדם. חוץ מגואל הדם שהרגו חוץ לעיר מקלטו אינו חייב עליו דכתיב אין לו דם וה"מ שיצא מזיד אבל יצא שוגג כל אדם שהרגו נהרג עליו:

הכל הולך אחר הנוף. כלומר אף אחר הנוף שאם היה עיקרו בתוך התחום של ערי המקלט ונופו נוטה חוץ לתחום כיון שנכנס תחת נופו נקלט הואיל ועיקרו בפנים ושדינן נופו בתר עיקרו ואי עיקרו בחוץ ונופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי קטיל ליה בעיקרו נמי לא מצי קטיל ליה דשדינן עיקרו בתר נופו לחומרא ומשום דבעלמא שדינן נופו בתר עיקר איצטריך לאשמועינן דהכא לענין מקלט זימנין שדינן עיקר בתר נופו לחומרא:

הרג באותה העיר. רוצח שגלה לעיר מקלט וחזר והרג באותה העיר בשגגה גולה משכונה לשכונה באותה העיר כי מן העיר אינו רשאי לצאת מפני רציחה הראשונה:

וכן לוי. שהוא מיושבי העיר והרג בשגגה גולה מעיר לעיר שהוא רשאי לצאת מן העיר שלא גלה לשם:

כיוצא בו כו'. אשגרת לישנא דמתני' פ"י דשביעית נקט כיוצא בו דתנן התם ברישא המחזיר חוב בשביעית יאמר משמט אני א"ל אעפ"כ יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמיטה כיוצא בו רוצח כו':

שנאמר וזה דבר הרוצח. אפילו בדיבור בעלמא סגי:

גמ' **עד שכיבשו וחילקו**. דכתיב כי יכרית ה' אלהיך את הגוים אשר ה' אלהיך נתן לך את ארצם וירישתם וישבת בעריהם ובבתיהם שלש ערים תבדיל לך ולאחר ירושה וישיבה היינו לאחר שכיבשו וחילקו:

נתחייבה הארץ בשמיטה וביובלות. דכתיב שדך שיהא מיוחד שדה של כל אחד ואחד ואז הפריש יהושע שלש ערי המקלט ואז קלטו גם שלש של משה:

ה"ג ואע"פ שהפרישו שכם בהר אפרים לא היתה קולטת הפרישו קרית יערים תחתיה עד שכיבשו שכם וכ"ה בתוספתא. וה"פ יהושע הבדיל שכם לעיר מקלט בשלש עיירות שבא"י אלא שעדיין לא נכבשה שכם ולא היו גם שאר עיירות קולטות דבעינן שיהו שש עיירות לכך הפרישו קרית יערים תחתיה עד שיכבשו שכם וכן בקדש ודבר זה מפי הקבלה:

שיהו משולשות. מתחלת גבול ארץ ישראל עד חברון שהוא הראשון כמראשון לשני שנחלקה ארץ ישראל לארבעת רבעים שוות ובאמצע היו ערי מקלט:

שיהו מכונות. עיר שבוחרין משאר שבטים צריך שתהיה משולש כמו הראשונה שנפלה ואז קולטת כראשונה:

הערים הללו. ערי מקלט:

לא כרבים גדולים. שהכל נקבצים שם תמיד ויהא רגל גואל הדם מצוי שם ויארוב לו:

אין בונין אותה אלא על השוק. במקום שיש שם שוק שיהא פרנסה מצוי להרוצחים:

אם אין שם מים. כשנפלו בגורל בימי יהושע ללוים הביאו להם אמות המים אחרי כן מן הנהרות הרחוקות:

נתמעטו דיוריהן. ובעינן שלא יהו ערים קטנים לכך מביאים אתרים תחת אלו שנתמעטו:

אוכלסין. כפרים וישובים סמוכים להם שלא יבואו גואלי הדם מרובים בחיל על העיר:

לא בית הבד ולא בית הבצירה. שלא להרגיל רגל גואל הדם:

וחכמים מתירין. שאין מרגילין בכך:

ה"ג בשביל שלא להרגיל כו':

שלח. לחכמים שבבבל שני דברים אתם אומרים בשם רב ואינן נכונים:

לא התירו בה. במלחמה לבוא עליה אלא בעילה הראשונה כדי לפייס יצרו אבל בעילה שנייה אסור עד לאחר כל המעשים:

ואני אומר. שאסור בעילה ראשונה וכל שכן בעילה שנייה עד לאחר כל המעשים שנאמר ואחר תבוא אליה ובעלתה היינו אחר שעשתה כל המעשים המפורשים בקרא ובכתה את אביה וגו':

ואתון. אומרים בשם רב הא דכתיב ויחזק יואב בקרנות המזבח טעה יואב בדרשא דמעם מזבחי תקחנו ולא מעל מזבחי וסבר קרנות המזבח נמי קולטין ואינו כן שאינו קולט אלא גגו שנאמר מעל מזבחי:

ה"ג של שילה קולט ושל בית העולמים קולט. וה"פ וטעה נמי בזה שתפש מזבח של שילה וסבר שהוא קולט ואינו קולט אלא של בית העולמים:

ואני אומר. שאין קרנות המזבח קולטין ולא גגו לא של שילה ולא של בית העולמים שאין לך דבר קולט אלא ששה ערי מקלט והא דכתיב מעל מזבחי לא קאי אלא אכהן ועבודה בידו שאין לוקחין משם עד לאחר שעבד:

ה"ג ולא של שילה קולט כו':

ופריך ואפשר יואב דכתיב ביה תחכמוני ראש השלישי. שהיה ראש סנהדרין השלישית שהיו יושבין בבמה בגבעון שהיו שם שלשה סנהדראות כמו שהיו במקדש כמפורש פרק הנחנקין איך היה טועה בזה בשלמא לרב ניחא שקיבל מרבו סתם מהך קרא שמעינן שהמזבח קולט ומצא מקום לטעות אבל לר"י קשה דלא ידע לפרושי קרא:

לסנהדרין ברח. לא להציל נפשו ברח למזבח אלא לסנהדרין שהיו יושבים אצל המזבח כדמסיק לקמן וכוונתו היתה להציל נכסיו שלא יקחם המלך:

כהדא דתניא הרוגי ב"ד כו':

כד. כששמע שלמה שברח להציל ממונו אמר וכי לממונו אני צריך אין לי חפץ בהם רק והסירותי דמים ששפך בחנם אבל ממונו ליורשיו:

וכי מדבר היה ביתו. דקאמרת בביתו במדבר:

נעשו ישראל כמדבר. הפקר כל הרוצה שולט שם:

אין תאמר. וכי תאמר שהפקיר את שלל שלו נגד ישראל והיה בונה להן משלו בנינים נאים ומרחצאות שבח הוא לו:

דימוסיות. בנין נאה במקום שהמים יפים ובני אדם מתענגים שם:

ואין תאמר. שהיה מוותר שללו לחכמים ותלמידיהם שבח שבחים הוא לו:

ולא תעלה כמעלות על מזבחי. וסמוך ליה ואלה המשפטים וגו' ללמד שיהו סנהדרין יושבין סמוך למזבח:

גמ' **מקלט מקלט**. היה כתוב בפרשת דרכים כשהיו שני דרכים מפוצלים אחד פונה לעיר מקלט ואחד פונה לעיר אחרת היה כתוב מקלט על עץ התקוע בדרך עיר מקלט:

כמין יד כו'. לא היה צריך לכתוב עליו מקלט אלא שהיה כמין יד תחוב בעץ התקוע וידעו שהדרך שהיד פונה לשם הוא הדרך למקלט:

למה הוא טוב. טוב וישר סתרן אהדדי טוב משמע שמטיב לכל אף למי שאינו ראוי להטבה וישר משמע שנותן שכר כל אדם כראוי לו והיינו דקשיא למה קאמר טוב כיון שהוא ישר וכן קשיא בהיפך:

ומשני על כן כו'. סיפא דקרא מפרש לרישא על כן יורה חטאים לדרך התשובה כדי להטיב להם אע"פ שעכשיו אינן ראויום להטבה:

שאלו לחכמה. כיון דפשיט ליה מדברי שלמה קאמר שהשאלה היתה מן החכמה איך יכופר עון החוטא:

חטאים תרדף רעה. כפעל ישולם לו:

הנפש החוטאת תסוח. ימות בחטאו ותהא המיתה מכפרת או יקבל עונשו לעולם הבא וכיון שיחזקאל אמר להך קרא דייק להש"ס שהנבואה כך השיבה:

יורה לחטאים. באיזה דרך ילכו לעשות תשובה וכדאמרינן בעלמא בא לטהר פותחים לו:

גמ' **ותימר אכן**. ואתה אומר כן שהיו נותנין להם מזון שלא יתפללו על בניהן הא גם אם יתפללו אין תפלתם מתקבלת כדכתיב קללת חנם לא תבא:

ומשני תיפתר. תפרש טעמא במתניתין דחשו שמא עת ועונה הוא לקבלת התפלות אף על פי שאינה ראויה:

כיי. כי האי דאמר רבי יוסי בן חלפתא עתים הן לקבלת התפלה לפני המקום כדמוכח מדוד שביקש מהקב"ה שתהא תפלתו בעת רצון שמע מינה דעתים הן:

כל מקום שנאמר דיבור חידוש מקרא שם. קאי אהא דכתיב ביהושע וידבר ה' אל יהושע לאמר דבר אל בני ישראל לאמר תנו לכם את ערי המקלט אשר דברתי אליכם כו' וקשיא לו בכל אמירות שנאמרו ליהושע כתיב ויאמר וכאן כתיב וידבר מפני שיש בפרשה זו חידושי דינים שלא נאמרו בתורה כדמסיק מוישב עמם:

ופריך והכתיב וידבר אלהים וגו'. ואין שם חידוש:

גרש"ה. ר"ת גמרו בם הוא כלומר גמר סוגיא ופירוק קושיא זוו שם היה במקום אחר:

מהו וישב עמם. ביהושע כתיב ואספו אותו העירה אליהם ונתנו לו מקום וישב עמם וקשיא ליה אחרי שכבר כתיב ונתנו לו מקום:

מהו וישב עמם:

עושים לו בית וועד. כלומר עושים לו ישיבה:

ה"ג כי תשמור כל המצוה הזאת לעשותה ויספת לך מכאן אתה אומר שלש ערים הפרישו כו' שנאמר שלש על שלש הרי שש ועוד שלש הרי תשע אבא שאול אומר שלש על שלש הרי שש ועוד שלש הרי תשעה על השלש הרי שנים עשר ר' נהוראי אמר שלש על שלש הרי שש ועוד הרי תשעה על השלש הרי שנים עשר האלה הרי חמשה עשר כ"ה בספרי.

וה"פ כתיב כי תשמור וגי' ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה ודריש הת"ק אי לא כתיב ועוד אלא שלש על השלש שמעינן שיהו שש וכתיב עוד לרבות עוד שלש והיינו תשע ואבא שאול דורש כת"ק אלא קסבר ה' דעל השלש לרבות עוד שלשה קאתי ור' נהוראי מוסיף על אבא שאול ודורש נמי האלה דכתיב בסיפא דקרא אתי לרבויי עוד שלשה הרי ט"ו ואפשר לקיים הגירסא שלפנינו וה"פ ת"ק דריש שלש על שלש היינו שיהא שלש מדינות שיהו בכל אחת ואחת מהן שלשה ערים והיינו שיהיו שלשה בעבר הירדן ושלשה בארץ ישראל ושלשה בארץ הנוספת והיינו קני וקניזי וקדמוני אבא שאול דורש ועוד ור' נהוראי דורש ה' דהשלש:

שיהו ששתן קילטות כאחת. דוקא כשישנו כל השש הוא דקולטות ואם לאו אינן קולטות:

ותימר אכן. ואתה אומר כן כלומר ואיך תנן במתני' רוצח חוזר במיתת כה"ג המרובה בגדים וקס"ד שלא היה מרובה בגדים אלא בזמן יאשיהו שהוא גנז צלוחית של שמן המשחה ואז כבר היה עבר הירדן ביד זרים ולא היו אלא שלש ערי מקלט שבא"י:

ומשני ואתיא כי האי דאסר ר' שמואל בר אחא כו'. אתיא כר"ש שגם בבית שני לא היה שמן המשחה ואז היה גם עבר הירדן בידם:

דכתיב. בנבואת חגי עלו ההר והביאו עץ ובנו הבית וארצה בו ואכבדה קרי והכתיב ואכבד חסר ה"א ללמד שהיו חסרים בו חמשה דברים:

אש. שלמעלה שהיה רבוץ כארי ע"ג המזבח במקדש הראשון:

ורוח הקדש. לא היה בנביאים משנת שתים לדריוש ואילך אבל שכינה היתה גם בבית שני שמעולם לא זזה מכותל מערבי:

גמ' **ופריך היך**. כיצד צריך לפרסם את עצמו אדרבא המסתיר חכמתו שלא ליהנות מכבוד התורה זכור לטוב:

ומשני בר נש כו'. אדם שבקי בחדא מסכתא והלך למקום אחר והם מכבדין אותו שסוברין שהוא בקי בשני מסכת צריך שיאמר להם חדא מסכתא אני יודע ומייתי ליה הכא דדמי למתני' שהרוצח צריך שיאמר רוצח אני:

רב הונא כו'. קאי אהא דתנן בשביעית המחזיר חוב בשביעית יאמר משמט אני אעפ"כ יקבל ממנו וקאמר ר"ה אומר משמט אני בשפה רפה שיבין הלוה שלבו בל עמו וימינו פשוטה לקבל חובו:

ה"ג מ"ט דר' יוסי. קאי אהא דאר"י הגלילי מצוה ביד גואל הדם ופריך מנ"ל שהוא מצוה וקאמר מדכתיב ורדף אחריו גואל הדם כי יחם לבבו ל"ל דמאי נ"מ אם רדיפתו מחמת חמימתו או לא אלא קמ"ל שמצותו להתאמץ להרגו:

וחוזר במיתתו של שלישי. קאי אהא דתנן ברישא דמתני' ההורג כה"ג כו' אינו יוצא לעולם לאו דוקא לעולם אלא במיתת כה"ג השני שממנין אחריו אינו יוצא אבל יוצא הוא במיתת כה"ג השלישי:

צרכו. הב"ד להורג בשגגה לדבר שולחין ומביאין אותו משם ומחזירין אותו לשם:

מתני' לא אמרה כן. מתני' קשיא לר' אבהו:

הלכה ז

מתני' **מעלים היו**. הרוצחים שגלו לעיר מקלט ודרים שם היו מעלים מס וארנונא ללוים:

וחוזר לשררה שהיה בה. אם היה נשיא או ראש בית אב חוזר לגדולתו כשישוב לעירו במיתת כה"ג:

לא היה חוזר לשררה שהיה בה. שנאמר ברוצח ישוב אל ארץ אחוזתו לארץ אחוזתו הוא חוזר ואינו חוזר למה שהוחזקו אבותיו:

גמ' **ה"ג תני רי"א למחלוקות ניתנו ר"מ אומר לבית דירה ניתנו**. וה"פ ר' יוסי סובר לחלק הלוים ניתנו ור' מאיר סובר לא ניתנו להם אלא לדור בהם גם הם אבל לא להם לבד ניתנו אלא לכל ישראל שידורו בהם השוגגים:

ואתייא דר' יוסי כר' יהודה. דמתני' דאמר שהרוצחים צריכים להעלות שכר ללוים ור"מ לשיטתו דאמר שהערים לדירה ניתנו לכך אין צריכין להעלות להם שכר:

ה"ג דתנינן מעלות היו שכר ללוים דברי ר"י ר' מאיר אומר לא היו כו':

אין מקדרין אלא בחבל של חמשים אמה. קאי אהא דתנן בעירובין בזו א"ר דוסתאי בר' ינאי משום ר"מ שמעתי שמקדרין בהרים כלומר רואין כאלו נוקבין את ההרים ומודדין בחבל דרך הנקב למעט מדת מדרונו והתחתון מניח החבל כנגד לבו והעליון כנגד מרגלותיו ומתמעט מדרונו של כל חבל כמדת חצי קומת אדם:

לא בערי הלוים. אותן אלפיים אמה שניתנו ללוים למגרש עריהם ולשדות וכרמים לא היו מקדרין אלא מודדין גם המדרון:

ולא. מקדרין במדה שמודדין בעגלה ערופה לידע איזהו העיר הקרובה אל החלל שמביאה עגלה ערופה:

ואתייא. הא דר"ז כר"ע דפרק כשם דאמר הא דכתיב בערי הלוים ומדותם מקיר העיר וחוצה אלף אמה היינו למגרש והא דכתיב ומדותם אלפיים אמה היינו לתחום שבת

הלכך אלף אמה דמגרש דמפורש בקרא אין מקדרין אלפיים דתחום שבת דאין מפורש בקרא מקדרין א"נ כיון דתרי מילי נינהו לא ילפי להו מהדדי:

ברם כמ"ד כו'. אבל לר"א בנו של ר"י הגלילי דפליג שם ואמר אלף למגרש ואלפיים לשדות וכרמים קשיין דברי ר"ז דכלום למדו תחום שבת שהוא אלפיים אלא מערי הלוים בגז"ש דמקום מקום א"כ איך נאמר שלעיקר דהיינו תחום ערי הלוים שהוא המלמד אין מקדרין ולתחום שבת שהוא הטפל שנלמד מערי הלוים מקדרין ומוסיפין במדתן:

ומנין שלא היו קוברין. את הלוים בעריהם ומגרשיהם:

לחיים ניתנו. בשעה שהם חיים ניתנו:

ולא לקברים ניתנו. אלא נותנין להם מקום לקבורה חוץ למגרשיהם:

הדרן עלך פרק אלו הן הגולין